ADRIAN MANIU – POETA ARTIFEX

Mina-Maria RUSU
"Apollonia" University of Iaşi

Abstract: In Manius's poetry, the profane is converted into sacred, through a process that is inverted in comparison to the other poets of the epoch. The poet accomplishes a "resemantization of the patterns" based on magic and superstitions, which he finds in the celestial model and the mystery of the depths. His sight does not ascend towards the heavens but descends into the ground, seeking the sacred. The symbolic titles sustain Adrian Maniu's image of the worlds.

Keywords: sacred, profane, resemantization of the patterns, mystery, depths.

Fascinaţia icoanelor bizantine

Iniţial credincios principiului **ut pictura poesis**, Maniu trăieşte o experienţă simbolistă trecătoare, alăturându-se apoi **Gândirii,** fără să alunece în extremismul ideologic, ci preluând doar din programul revistei, orientarea către universul rural; de fapt, la această revistă, el îşi descoperă atracţia organică, înnăscută, specifică oricărui poet ardelean, faţă de sat. Nu slujeşte însă ca un militant idealurile rurale, precum înaintaşii săi, Coşbuc şi Goga. Mai curând un aer de *pictor refulat*[1] domină imaginile, picturalul biruind într-o aventură cromatică simbolică pentru peisajul sentimental declanşat în manieră proustiană, de amintire. Într-un fel, Maniu se apropie de Pillat, dar culorile paletei sale sunt tari, contrastante, lăsând impresia uleiurilor grele iar nu de acuarelă transparentă. În poezia lui, cel ce conturează liniile este chiar poetul şi tocmai de aceea, mai nimic diafan şi misterios nu încântă cititorul, limitat astfel în actul interpretării mesajului. În general opera sa propune soluţii aproape inflexibile. Modern în limbajul care este o adevărată *provocare*[2], Maniu se dovedeşte un tehnician al versului, cultivând cu precădere funcţia estetică a cuvântului. Stilizând în manieră plastică, nu face decât să limiteze deschiderea metaforelor, prin estomparea exploziilor sentimentale. Se pare că iconografia bizantină l-a cucerit, aşa încât alături de reprezentările concretului imediat, apar vizualizate sentimente, latura sacră a lumi, considerată astfel, nu atât prin efectele cuceritoare asupra fiinţei, cât mai ales prin bogăţia de semne ascunse, misterioase, cu implicaţii adânci asupra conştiinţei. Este o exaltare a conştientului prin activarea subconştientului. În esenţă, însă, aluziile sunt temperate de plasticitatea imaginii, de gravura în sine în manieră de atelier de pictură.In acest sens, Călinescu va observa că *poezia lui Adrian Maniu (...) exaltă un puternic miros de vopsele.*[3] Deseori incantatoriu, limbajul, său

[1] *Cf.* G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent, Editura Minerva, Bucureşti, 1980*
[2] Constantin Ciopraga, *Personalitatea literaturii române, ed. a II-a revăzută şi adăugită, Editura Institutul European, Iaşi, 1997,* p. 223
[3] G. Călinescu, *op.cit.*, p. 841

BDD-A22124 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:14 UTC)

poetic creează impresia de *infantilism,*[4] care ascunde însă un suflet aplecat discret *spre pământul tutelar, spre ritmul popular, spre basmul românesc, spre tradiţie*.[5]

Arhetipuri decorative

Fără a renunţa total la tehnicile simboliste, ca unul dintre întemeietorii **Gândirii** poetul cultivă rafinamentul modernităţii, infuzat structurilor tradiţionaliste. Volumul **Lângă pământ** (1924) dezvoltă temele cultivate de curentul promovat de amintita revistă, punând însă accentul pe tonurile sumbre, evocatoare ale unei stări sufleteşti alterate de contextul social al epocii. În creaţia sa, ca la mai toţi poeţii de la ***Gândirea***, pastelul este *expresia contextualizată a ideii religioase, prin localizare geografică, sau prin perspectivă sofianică, dar ecoul sentimentului e vocea amintirii.*[6] Dacă Pillat propune un sat ce rivalizează ca fizionomie cu imaginea raiului, acelaşi spaţiu terestru apare la Maniu copleşit de **târziul** ca **durată** şi **pustiul** ca **stare**, amintind, într-un fel de **spleenul** simboliştilor. **Vidul** şi **solitudinea** deprimantă convertesc peisajul interior în imagini de pastel monoton şi gri. Poate că mai curând găsim accente bacoviene decât unele idilice şi luminoase. Între icoana radioasă şi senină şi răbufnirile magicului şi ale superstiţiei, poetul le alege pe acestea din urmă. Domină vraja, misterul, forţele malefice dănţuind ca *focuri blestemate ce scot limba peste comori*, iar amintirea îi dezvăluie un peisaj aproape apocaliptic: *Scobor în amintire ca într-un vechi mormânt,/ Vremelnicia-n toate pieire-şi întrupează,/Nu mai găsesc nici viaţă, nici morţii nu mai sunt.* **(*Dragoste şi aici*)** Să fie acelaşi pillatian ubi sunt? Nuanţele terne zugrăvesc imaginea bisericii, opusul celei *albe* a lui Pillat. În viziunea lui Maniu, acest spaţiu sacru este: *Lăcaş de rugăciune, corabie în ceaţă,/ subt luna-nchisă-n cearcăn bătut pe infinit./ Alături de ruină, un măr bătrân, chircit,/ Întinde vine negre, lipsite de verdeaţă.// O pasăre din neguri cânta, părea că spune/ Prin întuneric jalea, scânteie de cleştar./ Deodată căzu rouă de stele în altar(s.n.)/ Şi a fost ruptă umbra sub bolta de cărbune.// Dar sus de tot în turlă, un clopot de aramă,/ Smucit de-un preot negru, se vaietă întruna;/ În ceruri mohorâte s-a îngropat greu luna,/ Iar giulgiul ei din urmă pe cruce se destramă*. (***Biserica neagră***)

Ca arhetip al tradiţiei, *lăcaşul sfânt* are, în viziunea lui Maniu, reminiscenţe demonice; *preotul negru, vaietul* clopotului, *cerurile mohorâte* sunt argumente în acest sens. Aşadar, în poezia lui, sacrul se manifestă în manieră inversă celui pillatian; dacă la poetul ***Floricăi*** latura sublimă ***-fascinans*** şi ***augustus*** **-** devine măsură unică a sentimentului în discuţie, în versurile citate domină ***tremedum***, cu sensul de ***înfricoşător***, ***înspăimântător***. Se pare că la Maniu, activarea excesivă a acestei componente este determinată de o aplecare spre magic şi superstiţios. Atmosfera e consonantă cu aceea din proza fantastică voiculesciană. Cu adevărat, în poezia sa, *privitivismul amestecă, ascultând de o cuceritoare logică infantilă, fabulosul cu observaţia crudă, realismul cu observaţia crudă, realistă, ceremoniosul cu familiarul, arhaicul cu modernul*.[7] Într-un fel, configuraţia sacrului la Maniu se raportează mai curând la era precreştină, dintr-un ***illo tempore*** al credinţelor şi practicilor arhaice, primitive, menite a îmbuna o forţă supraumană, cu porniri distrugătoare. Studiindu-i poezia,

[4] *ibidem*

[5] E. Lovinescu, *Istoria literaturii (Evoluţia poeziei lirice),* p. 358

[6] Mircea A. Diaconu, *Poezia de la Gândirea,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, *1997*, p.122

[7] Ov. S. Crohmalniceanu*, Literatura română şi expresionismul*, ed. a II-a, Editura Minerva, Bucureşti, *1978*, p.143

BDD-A22124 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:14 UTC)

Pompiliu Constantinescu va conchide că *este a unui liric de notaţie graţioasă, în care un primitivism naiv se aliază cu un rafinament discret*.[8]

Judecând astfel lucrurile, opera apare mai curând ca un produs al revigorării viziunii folclorice asupra sacrului, cu obârşia în *cărţile religioase apocrife, atât de larg răspândite la noi sub privirea îngăduitoare a slavonismului creştin*[9]; dualismul acesta păstrat în în cele două forţe complementare, *Fârtatul* şi *Nefârtatul*,[10] se regăseşte în opera lui Maniu. În magie, *imaginea joacă un rol decisiv, originalul şi copia aflându-se într-un raport de determinare reciprocă*[11]; la poetul ardelean, se poate vorbi despre o **magie iconică**, prin care imaginea creată transmite influenţe magice. Icoanele lui sunt exteriorizări ale unor stări sufleteşti tulburi; chiar şi într-un ***Psalm,*** atmosfera iniţial bucolică a spaţiului diafanizat de prezenţa unui înger se închide într-o tristeţe care anulează bucuria anterioară: *Si-acolo îngerul o să învie pom şi stâncă/ Si numai sufletul o să rămâie-n moarte."* **(*Psalm*)**

Un alt arhetip decorativ este *grădina* care nu are aerul patriarhal şi intim al parcurilor pillatiene, ci mai curând spasmele lui Bacovia în faţa unui spaţiu răvăşit. *Iarba năpârlită*, stejari înnegriţi de vreme, vişinii uscaţi, norii *palizi ca ceara*, *cenuşe de amurg*, *grădina veche* şi, paradoxal, *un înger negru* care îşi paşte calul murg *într-o putredă lumină* copleşitoare, iată câteva frânturi din mozaicul unei icoane. Atmosferă deprimantă, intens provocatoare la depăşirea pastelului ca formă şi la imersiunea în simboluri. Pictura îşi continuă mesajul în ***Turma***; acelaşi glas deprimant de clopot anunţă metamorfoza apocaliptică: *Covorul florilor s-a schimbat în drum de piatră.*

Hieratism bizantin

Prin volumul ***Lângă pământ***, poetul propune un gen aparte de tradiţionalism modern, care reevaluează elementul folcloric, a cărui substanţă o valorifică prin adâncirea laturii magico-rituale. Este ştiut faptul că folclorul oferă imaginea personalităţii poporului, a configuraţiei sale morale şi etice, a religiozităţii, a modului original de integrare în cosmos. Să amintim că problema a fost tratată şi teoretic de cei de la ***Gândirea***; e suficient a invoca studiul lui Pillat din 1923, purtând un titlu sugestiv: ***Aportul folclorului în poezia nouă, românească.*** Studiată din această perspectivă, opera lui Maniu practică imersiunea în arhaic, sondând abisurile conştiinţei umane aşa cum se prefigurează în manifestările artistice din cultura populară.Spre deosebire de contemporanii săi el cultivă deopotrivă pastelul ori balada, cărora le dă o nouă configuraţie, meditativă, conciliind spiritul iconoclast cu tradiţia.Textele sale emană acea naivitate definitorie pentru pictura pe sticlă, evocând primitivismul, în raport de complementaritate cu rafinamamentul şi graţia modernă. Despre aspectul acesta al operei sale, Ov. S.Crohmălniceanu va nota că *nu orice stilizare e dictată de un ochi care caută mereu planul transcendent*[12], deoarece însuşi spiritul poetului a fost refractar la dogmă. Iniţial, toate imaginile sale sunt lipsite de nota gravă, preferând parodicul şi ludicul. Chiar ***Salomeea*** debutului său cuprinde *o poezie întreruptă de câte o pufnitură de râs*, după aprecierea lui

[8] Pompiliu Constantinescu, *Poeţi români moderni,*Editura Minerva, Bucureşti, 1973, p.165
[9] Ovidiu Papadima, *O viziune românească a lumii*, Editura Saeculum, I.O., Bucureşti, 1995, p.22
[10] *Cf.* Romulus Vulcănescu, *Mitologie română,* Editura Academiei, Bucureşti, *1978*
[11] Alfred Bertholet, *Dicţionarul religiilor*, Editura Universităţii Al. I. Cuza, Iaşi, 1995, p.262
[12] Ov. S. Crohmălniceanu, *op.cit.*, p.94

BDD-A22124 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:14 UTC)

Vladimir Streinu;[13] de la această etapă şi până la apariţia volumului care l-a consacrat, ***Lângă pământ***, atitudinea se estompează. Legătura sa cu pământul produce sacralizarea peisajului, până când în chenarul românesc, apar, ca şi la Pillat sau Voiculescu, figuri de sfinţi, Precista cu Pruncul, alături de călugări - chipuri lumeşti, intermediarele dintre pământ şi cer. Treptat, ortodoxismul său original, de sorginte păgână iese la lumină. Are loc o convertire a poetului; spiritul iconoclast păleşte în favoarea preocupării pentru ascensiunea în spaţii celeste şi pentru tragismul ontologic.

Cu ***Drumul spre stele***, poetul alege sensul vertical al privirii, cerul fiind o icoană ascunsă între stele; chiar ***Rugăciunea*** este un *pro domo* al volumului şi are accente psaltice. Se pare că problemele existenţiale îşi adjudecă dreptul la un loc privilegiat în opera sa: *Înfloreşte, Domne, sufletul meu,/ Cum înfloresc salcâmii şi mălinii,/ Înapoiază-mi credinţa iar,/ Cum întorci zborul păsărilor călătoare.* Un ***Cântec de jale*** îi trădează neliniştile; dialogul cu sufletul eşuează într-un monolog al deznădejdii, iar lipsa răspunsului lasă loc unui imaginar spaţiu extramundan, sacru printr-un *mystherium tremendum* irevocabil: *Biet suflet, unde mai rătăceşti?/ E altă lume în flori şi-n stele?/ Sau în vecii, fără gând putrezeşti./ E altă viaţa fără de moarte*? (***Cântec de jale***) Prin complementaritatea cosmicului cu teluricul (***flori*** şi ***stele***) se produce o dezmărginire spaţio-temporală ignorată însă de ***suflet*** capabil, prin imaterialitatea lui, a transcende sigur finitul temporal. ***Veciile*** - simbolică definire a duratei eterne - par însă a-l refuza; inserţia sufletului în infinit ar fi o grefă respinsă, care lasă loc îndoielilor şi amplifică tragicul existenţial omenesc.

În faţa icoanei, poetul cu ochii spre înalt, cere divinităţii un semn; poezia este o caldă confesiune: *Mărire ţie, blândă şi-nţeleaptă,/ Cu părul râu de soare mătăsos/ Cu ochii de senină străvezire,/ Cum numai cerul primăverii poate fi;/ Şi mâini în care alintară sărutarea/ Caută cuib al mângâierii reci ...* (***Pentru suflet***) Întors pe pământ, sufletul îşi găseşte steaua, una proprie condiţiei umane, o *stea de iarnă* ataşată teluricului ca element decorativ şi simbolic totodată. Deşi pare doar o prelucrare a colindului cu steaua de Crăciun, poezia are sensuri mult mai adânci. Aparentul aer descriptiv deschide calea unei meditaţii, în care cele două categorii religioase, ***sacrul*** şi ***profanul*** îşi dispută întâietatea. *Steaua de hârtie* nu este doar simbolul pe care copiii îl poartă în zilele Crăciunului, ci exprimă o atitudine a omului faţă de propriul destin, prin abandonarea gândului că ar putea exista şi alte spaţii, transumane, coordonate de principii străine finitului şi morţii.

Reîntoarcerea pe pământ din avântul unui zbor prea îndrăneţ are sensul descoperirii ***sacrului camuflat în profan***. De aceea, ascensiunea îşi schimbă sensul, prin inversarea planurilor; pământul devine un cer care atrage *stele căzătoare*, născătoare de *lumină vie*. Este un refuz al evadării într-un sacru ale cărui repere sunt doar imaginare şi o întoarcere totală spre profan. Se produce o schimbare de planuri; ***ceea ce a fost sus*** îşi proiectează elementele în ***ceea ce a fost jos***, printr-un transfer de prerogative. *Steaua de hârtie* capătă atributele stelei de pe cer. O transcendere pare a se produce şi o nouă icoană primitivă învie imaginea arhetipală a mamei - sfîntă femeie, pentru miraculoasa putere de a zămisli viaţa, asemeni lui Dumnezeu. Fireşte că şi acest mister ţine de sacru, căci *Uite Precista cu sânul mic/ Alăptând puiul dumnezeiesc/ Vitele spre iesle aburesc/ Şi regii Răsăritului nu mai zic nimic/ Aduc aur*

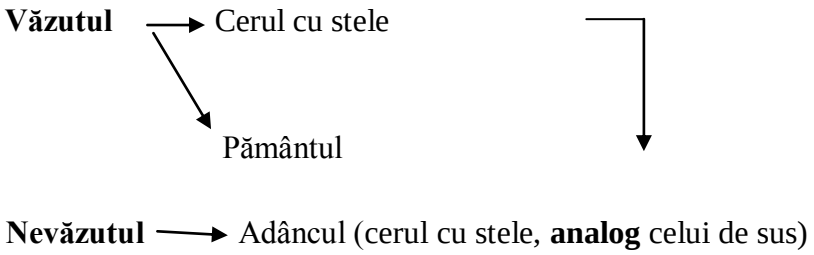
[13] Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară,* E.P.L., Bucureşti, 1967, p.54

BDD-A22124 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:14 UTC)

celui ce nu vrea bogăţii,/ Aduc tămâie celui ce e floare./ Cine primeşte steaua strălucitoare,/ Steaua sfântă - steaua de hârtie." **(*Stea de iarnă*)**

Prin colind, evadarea în lumea astrală *integrează omul ca microcosmos în macrocosmos*[14] şi, ca urmare, stelele sunt semnele *scrierii secrete a zeilor* pe care, prin trăirea destinului, omul o poate descifra. Autorul continuă demonstraţia: *În stea e toată povestea lumii zugrăvit/ aşa cum a fost şi-o să mai fie/ poveste în veci neîncepută şi nesfârşită.* (***Steaua de iarnă***) Astfel se operează o *resemantizare a tiparelor,* convertind profanul în sacru, într-un mers invers decât la ceilalţi poeţi ai vremii. Privirea lui nu se înalţă spre cer a căutare, a nădejde, dar ici a iscodire, ci se înfige în pământ, de unde scoate la modelul celest răsfrânt în misterul adâncurilor.Aici e locul de obârşie a magicului şi a superstiţiosului, confirmat de titluri simbolice: ***Crucile fântânilor***, ***Vrajă de noapte*** sau ***Mănăstirea din adânc***. La Maniu, sacrul se află în permanentă luptă cu diabolicul.

Apreciindu-i originalitatea concepţiei, criticul literar Constantin Ciopraga e de părere că *Maniu se complace în terestru; uneori iscodind, el ascultă adâncurile*.[15] Cerul său e ascuns în pământ, e o comoară de stele păzită de forţe malefice pe care doar cuvântul magic le biruie. Drumul spre sacru leagă lumea văzută, a stelelor de pe cer şi a pământului cu aceea nevăzută, a adâncurilor. Din acest motiv, pastelul ascunde mai totdeauna intrarea într-un univers al misterelor sacre. O posibilă schemă a acestui fenomen specific lui Maniu ar fi:

Dragostea şi moartea - ipostaze ale sacrului şi profanului

Două feţe ale abisului sentimental îşi dispută locul în sfera sacrului, însoţite de accente elegiace, cu un fir melodic de rezonanţă psaltică. De altfel chiar în titlurile din volumul ***Cântece de dragoste şi moarte*** substantivul cântec revine, întreţinând monotonia melodică, un gen de armonie sumbră, martoră a unor stări sufleteşti tulburi, în care accentele luminoase devin difuze, făcând loc tenebrelor. Devenită interogativă, poezia este o confesiune a sufletului bântuit de doruri: *Sufletul meu intră ca nufăru-n ape/Tot mai adânc, în el adâncit…/ Totu-i departe, totu-i aproape,/ Totu-i sfârşit…***(*Alt cântec*)** O atmosferă bacoviană de prăbuşire în singurătate, se instalează în noul volum: *Sunt singur, bat cu pumnul în pământ/De ce - ai tăcut? Mai singur - singur sunt…* Tonul elegiac mărturiseşte o exacerbată conştiinţă a tragicului; ieşirea din impasul existenţial nu se produce însă, fiind anulată de prezenţa unui înger, măsură a eternului, impropriu fiinţei umane. Plutirea lui diafană nu cheamă lumea profană în sferele sacrului, ci îi întăreşte convingerea imposibilităţii transcenderii acestora:*Toată priveliştea îşi trăgea sufletul în murdărie,/ numai tu, îngere, pluteai fără atingere,/ deasupra păcătoaselor traiuri, lipsite de vis.(s.n.)***(Seară de aur)***

[14] Constantin Ciopraga, *Amfiteatru cu poeti*, Editura Junimea, Iaşi, 1995, p.233
[15] *ibidem*, p.234

BDD-A22124 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:14 UTC)

Aşadar, prezenţa angelică nu este un simplu element decorativ, ca în voiculescienele ***Poeme cu îngeri***, ci are valoare de ipostază a divinităţii, elementul care fixează distanţa dintre sacru şi profan. În contextul creat de Maniu, *îngerul ar putea fi asimilat sufletului, ca un alter–ego al poetului,*[16] ca o ipostază a omului eliberat spiritual de condiţia-i profană, prin înălţarea la ceruri. Însăşi plutirea e semnul oscilării între ***pământesc*** şi ***celest***, între ***profan*** şi ***sacru*****.** Se pare că aici, concepţia lui Maniu se schimbă, faţă de volumele anterioare. Dragostea şi moartea sunt elemente imateriale, capabile să transgreseze hotarele sacrului şi, ca urmare, după explorarea cerului cu stele din adâncuri, se produce o evaziune în ilimitat, prin imersiunea în ***cerul - cer***, expresie a sacrului însuşi. ***Moartea*** nu mai are valoarea unui eveniment tragic, ci înseamnă nemurire; creştinismul o consideră etapă indispensabilă a învierii exemplare, fiind din punct de vedere moral, *imperativul desăvârşirii*[17]. Din aceste motive, deseori în poezia lui Maniu apar enunţuri aforistice adevărate poeme într-un vers, pe tema existenţei tragice a fiinţei umane: *Viaţa asta trece ca o zi; Viaţa asta cade ca un zbor; Viaţa asta piere ca un foc.* În replică, alte astfel de structuri definesc moartea: *Moartea pretutindeni înviază.* Chiar căderea pe front devine o schimbare de stare, de la profan la sacru, prin transformarea trupului în plantă; în ***Târziu de tot*** - scriere mai curând narativă - simbolurile activează acordurile bocetului stins, căci jertfa înseamnă a dobândi nemurirea: *Marie, nu-ţi mai căuta băiatul,/ Fiul tău a murit pentru noi toţi(….)/ Inima i-a tăiat-o plugul în două,/ Iar din buzele care ţi-au supt pieptul uscat,/ S-a făcut praf de cizme călcat.* **(*Târziu de tot*)**

Originală ca viziune, dar şi ca tehnică poetică, opera lui Adrian Maniu este *de expresie modernă, prin care tradiţia s-a exprimat la un nivel de artă neatins de nici unul dintre exponenţii tradiţionalismului programatic*.[18]

Bibliografie:

Bertholet, Alfred, *Dictionarul religiilor*, Editura Universităţii Al. I. Cuza, Iaşi, 1995

Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în present,* Editura Minerva, Bucureşti, 1980

Ciopraga, Constantin, *Personalitatea literaturii române,* ed. a II-a revăzută şi adăugită, Editura Institutul European, Iaşi, 1997

Constantinescu, Pompiliu, *Poeţi români moderni,* Editura Minerva, Bucureşti, 1973

Crohmălniceanu, Ov. S., *Literatura română şi expresionismul,* ed. a II-a, Editura Minerva, Bucureşti, 1978

Diaconu, Mircea A., *Poezia de la Gândirea,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1997

Lovinescu, E., *Istoria literaturii (Evolutia poeziei lirice),* Editura Minerva, Bucureşti, 1981

Micu, D., *Gândirea şi gândirismul, Editura Minerva, Bucureşti, 1975*

Papadima, Ovidiu**,** *O viziune românească a lumii*, Editura Saeculum, I.O., Bucureşti, 1995

Streinu, Vladimir, *Pagini de critică literară*, E.P.L., Bucureşti, 1967

Vulcănescu, Romulus, *Mitologie română,* Editura Academiei, Bucureşti, *1978*

[16] *Cf.* Alfred Bertholet, *Dicţionarul religiilor*, p.229

[17] *ibidem*, p.303

[18] D. Micu*, Gândirea şi gândirismul, Editura Minerva, Bucureşti, 1975*, p.456

BDD-A22124 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:14 UTC)